

Nr 191.

Av herr **Larsson, Sam, m. fl.**, angående åtgärder för att mildra de ekonomiska fluktuationernas verkningar.

De mer eller mindre regelbundna växlingarna mellan goda och dåliga tider äro ett faktum. Orsakerna till dessa fluktuationer i konjunkturläget äro ännu ofullständigt klarlagda. Ehuru varje ny krissituation i väsentliga avseenden skiljer sig från de föregående, äro likväl alla depressioner på väsentliga punkter lika varandra. När efterfrågan och priser börja sjunka, förhålla sig köparna avvaktande i väntan på ännu lägre priser; arbetslösheten växer, inkomsterna avtaga, och härmed följer en fortsatt inskränkning av efterfrågan. Varje depression uppvisar på detta sätt en tendens att förstärka sig själv genom en deflationsskrub nedåt. Näringslivets automatiska reaktion i dess strävan att söka undvika förluster måste, när depressionstendenserna sätta in, bliva att uppskjuta inköpen, varigenom depressionen i själva verket förstärkes.

Verkningarna av konjunkturväxlingarna äro, som känt, synnerligen ödesdigra. Icke nog med att produktionsförmågan i ett land lämnas delvis outnyttjad, ett förhållande som därtill har olycksbringande sociala verkningar för vissa grupper av medborgare, nämligen de som utsättas för arbetslöshet eller för speciella förluster. Härtill kommer även att de medborgargrupper, som icke direkt beröras, utsättas för en känsla av allmän otrygghet såsom följd av ovissheten om arbete och försörjning.

Samhällets ansvar under dessa omständigheter är uppenbart. Få allmänna spørsmål äro så allvarliga som frågan, vad samhället kan göra för att motverka de ekonomiska fluktuationerna och förstärka medborgarnas känsla av säkerhet i försörjningen. Förlusterna under depressionstider och den med konjunkturväxlingarna följande otryggheten äro icke blott onda ting i sig själva, utan de äro dessutom bidragande orsaker till andra samhälls-olägenheter. Det är följaktligen synnerligen betydelsefullt att man omsorgsfullt undersöker, vad som kan göras för att mildra de ekonomiska svängningarna.

Under den allmänna diskussionen härom har uppmärksamheten hittills så gott som uteslutande inriktats på *de offentliga arbetena*. De för framtiden uppgjorda planerna innebära också att sådana arbeten, om en depression inställer sig, skola äga rum i kraftigt ökad utsträckning. Ett uttryck härför utgör den beredskapsbudget, som 1938 års riksdag på regeringens förslag antog.

En ökning av de offentliga arbetena under depressionstider kan, därest den åtföljes av en motsvarande minskning under goda tider, utöva en hälso-

sam utjämnande inverkan på konjunkturfluktuationerna. Men det vore oriktigt att tillmäta en på detta sätt begränsad beredskapspolitik allena avgörande betydelse. Det är ingalunda säkert, att en variation i de offentliga arbetena ensam förmår åstadkomma tillräcklig verkan. Det kan t. o. m. tänkas att i vissa lägen åtgärder av annat slag kunna visa sig i första hand påkallade. Som ett exempel kan man antaga, att en stark stegring av byggnadsverksamheten under några år medfört en obalanserad höjning av byggnadskostnaderna, samt att följden av en sådan kostnadsökning efter en tid blir en kraftig inskränkning av byggnadsverksamheten. Om staten i ett dylikt läge ingriper medelst stora offentliga byggnadsarbeten, hjälper detta visserligen för tillfället, men det undanröjer ej det ondas orsaker. I ett sådant läge behövs tydligen främst en anpassning av kostnaderna nedåt till mera normal nivå, men denna anpassning kan lätt försvåras i stället för att underlättas genom en forcering av de offentliga arbetena.

Det är uppenbarligen nödvändigt, att problemet om åtgärder till förhindrande av ekonomiska depressioner undersökes i hela sitt sammanhang utan förutfattade meningar rörande de offentliga arbetenas dominerande roll. Vid en sådan undersökning kan man utgå från det kända faktum, att de ekonomiska fluktuationerna göra sig mest gällande inom framställningen av s. k. kapitalvaror (varaktiga artiklar), medan däremot produktionen av rena konsumtionsartiklar är mera stabil. Frågan blir därför närmast, vad som kan göras för att befordra en jämnare produktion just av kapitalvaror. Att först när en depression inställt sig undersöka på vad sätt denna produktion kan ökas, måste vara otillräckligt. Tvärtom gäller det att i god tid studera, vilka åtgärder man kan vidtaga för att bibehålla en så jämn verksamhet som möjligt inom hithörande produktionsgrenar.

Av den totala realkapitalbildningen i Sverige torde närmare hälften taga formen av *byggnadsverksamhet*. Problemet att befordra en jämn framställning av kapitalvaror och därigenom begränsa konjunkturväxlingarna innefattar därför i första rummet frågan om en stabilisering av byggnadsverksamheten på önskvärd nivå. I vårt land har hittills icke någon verklig undersökning gjorts rörande möjligheterna att uppnå detta, ehuru vissa uppslag presenterats bl. a. av 1934 års byggnadsindustrisakkunniga. Det är av största vikt, att denna fråga utan dröjsmål upptages till ingående behandling.

Även om den inhemska realkapitalbildningen hålles på en ganska stabil nivå, kunna emellertid stora svårigheter för landets näringsliv uppkomma på grund av variationer i exporten. Möjligheterna att genom svenska åtgärder undvika de med utlandets konjunkturvariationer följande förändringarna av vår exports volym och värde äro obetydliga. Härav följer emellertid ingalunda, att vi skulle vara hänvisade att passivt finna oss i de stora växlingar i vårt lands produktion och sysselsättning, som kunna följa av de internationella konjunkturrirelserna. Lika litet är det självklart, att enda rätta med-

let under en försämrad exportkonjunktur vore att öka de offentliga arbetena i Sverige. Andra möjligheter kräva också beaktande. Företagen kunna sålunda i viss utsträckning producera på lager sådana varor, som icke minska i användbarhet genom lagring. Bland svenska exportvaror, som i viss mån fylla detta krav, kunna nämnas malm, järn, vissa trävaror och slag av trämassa samt standardiserade artiklar av olika slag. Det allmännas möjligheter att bära en del av kostnaderna och riskerna för en sådan lagringspolitik torde böra undersökas. En annan väg är extraordinära offentliga beställningar av varor som exportföretagen kunna framställa. Offentliga inköp från en exportindustri, t. ex. snickeriindustrin, kunna kanske bättre än vägbyggen bereda sysselsättning åt denna industris arbetare. En tredje möjlighet, som redan i viss utsträckning kommer till användning, är att företagen själva sysselsätta sina arbetare med omändrings- och förbättringsarbeten av olika slag. Då företagens möjligheter att göra detta på egen bekostnad äro begränsade, uppkommer även här frågan om en medverkan från det allmännas sida.

Här berörda synpunkter framfördes i fjolårets riksdag i en motion i första kammaren av hr Roos m. fl. (nr 361). I motionen hemställdes om utredning rörande näringslivets medverkan till krisberedskapen på sådant sätt, att företagen genom lån eller skattelättnader uppmuntras att arbeta på lager eller ingångsätta andra slag av arbeten. Motionen behandlades av bevillningsutskottet i samband med en proposition rörande skattefrihet för bolag för avsättning till konjunkturinvesteringsfond. Utskottet uttalade därvid, att syftet med motionen var beaktansvärt, men att frågan om lån till företagen icke kunde upptagas till prövning i då förevarande sammanhang.

Strävandena att bereda befolkningen en jämn sysselsättning möta en speciell svårighet i behovet av anpassning efter *sysselsättningsmöjligheternas lokala förändringar*. När arbetstillfällena inom ett område avtaga i antal, kan det bli nödvändigt, att en del av befolkningen avflyttar till andra trakter. För näringslivets effektivitet och folkets levnadsstandard bleve det i längden ödesdigert, om samhället i stället inriktade sig på att genom allehanda permanenta subventionsåtgärder hålla en oräntabel produktion vid liv. Å andra sidan är det uppenbarligen förenat med stora svårigheter för befolkningen, om ingenting göres för att underlätta en dylik flyttning och för att upprätthålla en rimlig grad av sysselsättning inom de drabbade områdena under anpassningstiden. Färska exempel visa, att statsmakterna i sådana fall tvingas att ingripa. Detta har emellertid hittills skett utan att hithörande problem insatts i ett större sammanhang eller gjorts till föremål för en närmare undersökning. Det synes önskvärt, att denna fråga upptages till samlad behandling, varigenom till en början klargöres huru stort omflyttningsbehovet i vårt land sannolikt kan väntas bli under loppet av närmaste årtiondet, t. ex. på grund av en förutsebar råvarubrist inom vissa

områden. Till de frågor, som i dessa sammanhang böra utredas, hör vad samhället kan göra för att öka arbetskraftens rörlighet och mildra de svårigheter som en befolkningsöverflyttning framkallar. Ur många synpunkter är det skäligt, att de enskilda stärkas i medvetandet att samhället kommer att bära en väsentlig del av kostnaderna för den nödvändiga omflyttningen. Lika uppenbart är, att företagen inom ifrågavarande näringsgrenar böra i tid uppgöra planer för att möta hotande förändringar, samt att de böra bära sin del av kostnaderna.

De uppgifter, som sålunda kräva en lösning, äro synnerligen svåra. Det gäller att i möjligaste mån mildra fluktuationerna i den ekonomiska verksamheten utan att därför lägga en död hand över näringslivet genom onödiga och restriktiva statsingripanden. Genom att en önskvärd anpassning underlättas och depressionerna mildras kan i själva verket näringslivets utvecklingskraft ökas och behovet av mera detaljerande statsingripanden under kristider minskas. Om däremot inga rationella förberedelser göras, finnes det stor risk för planlösa och onödigt omfattande offentliga ingripanden när speciella krislägen infinna sig.

Medvetandet om att samhället gör vad som göras kan för att mildra depressionerna och bereda sysselsättning åt befolkningen bidraga till att öka medborgarnas känsla av trygghet. I första rummet gäller det att utnyttja den senaste tioårsperiodens inhemska och utländska erfarenheter under beaktande av Sveriges speciella förhållanden. Det är bl. a. av denna anledning som hithörande problem — vilka sträcka sig vitt utöver frågan om förberedande av allmänna arbeten — böra upptagas till en sammanhängande och metodisk granskning.

Under hänvisning till vad vi sålunda anfört få vi härmed hemställa,

att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en utredning, i huvudsaklig anslutning till de synpunkter som här ovan angivits, rörande möjligheterna att jämväl annorledes än genom offentliga arbeten mildra de ekonomiska fluktuationernas verkningar.

Stockholm den 23 januari 1939.

Sam Larsson.

Elof B. Andersson.

B. v. Stockenström.

J. Bergman.

N. Gärde.